

Ανθρωπολογική μέθοδος

«Η θεωρία χωρίς τα εμπειρικά δεδομένα είναι κενή, αλλά και τα εμπειρικά δεδομένα χωρίς τη θεωρία είναι τυφλά».

(C. Wright Mills)

Η ανθρωπολογία θεωρείται η επιστήμη που αμφισβητεί την ιδέα της απόλυτης γνώσης, ενστερνίζεται τον πολιτισμικό σχετικισμό και προσπαθεί να μελετήσει τους λαούς και τις κοινωνίες μακριά από τα δυτικά πρότυπα, και να κατανοήσει τον τρόπο τους, «την οπτική γωνία του ιθαγενή».

Εθνογραφία

Εθνογραφία είναι η συστηματική, σε βάθος επιτόπια έρευνα, δια της **συμμετοχικής παρατήρησης** σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, και τα προϊόντα, κυρίως υπό τη μορφή γραπτού λόγου που προκύπτουν από αυτή την έρευνα.

(Παπαταξιάρχης 2007: 30)

Συμμετοχική παρατήρηση

«Λέγοντας συμμετοχική παρατήρηση οι ανθρωπολόγοι εννοούν ότι, όσο είναι δυνατό και εφικτό, ζουν τη ζωή των ατόμων τα οποία μελετούν».

(Evans-Pritchard 1976).

Η ανθρωπολογία για να κατανοήσει την «οπτική του ιθαγενή» αναπτύσσει την **επιτόπια έρευνα**, συνομιλεί, ζει και μελετά τους άλλους σε σχέση με το πλαίσιο τους, με το περιβάλλον που δίνει νόημα (in context). Ο ανθρωπολόγος **συμμετέχει** και **παρατηρεί**, προσπαθώντας να καταγράψει τον τρόπο ζωής, τη σημασία των πράξεων, τη γλώσσα, τις βασικές κατηγορίες του πολιτισμού των άλλων. Ο ανθρωπολόγος μελετά όλο το φάσμα των κοινωνικών εκφράσεων του λαού και καταγράφει τα πάντα σε **εθνογραφικές σημειώσεις** (fieldnotes). Αφήνει τους «ντόπιους» να τον οδηγήσουν.

Ο ανθρωπολόγος διεξάγει τη έρευνά του και καταγράφει τα πορίσματά της μέσα από πολιτισμικά μεταβαλλόμενα κοινωνικά και ιστορικά πλαίσια.

Μια επιτόπια έρευνα μπορεί να κρατήσει από λίγους μήνες ως και ένα με δύο χρόνια και αποσκοπεί στην πιο βαθιά κατανόηση των υπό διερεύνηση φαινομένων.

Η ανθρωπολογική μέθοδος προσφέρεται για **έρευνες σε βάθος** που ενδιαφέρονται για την ιδιαιτερότητα του κάθε συνόλου και δίνουν έμφαση στην υποκειμενική διάσταση.

Μελετά μικρές ομάδες.

Εξετάζει το φαινόμενο ολιστικά και στοχεύει να ανακαλύψει τι πραγματικά συμβαίνει.

Πώς μπορεί ο ανθρωπολόγος από τη μια να **συμμετέχει** όσο το δυνατό στον εντόπιο τρόπο ζωής, και από την άλλη να **παρατηρεί** που απαιτεί απόσταση και αντικειμενικότητα;

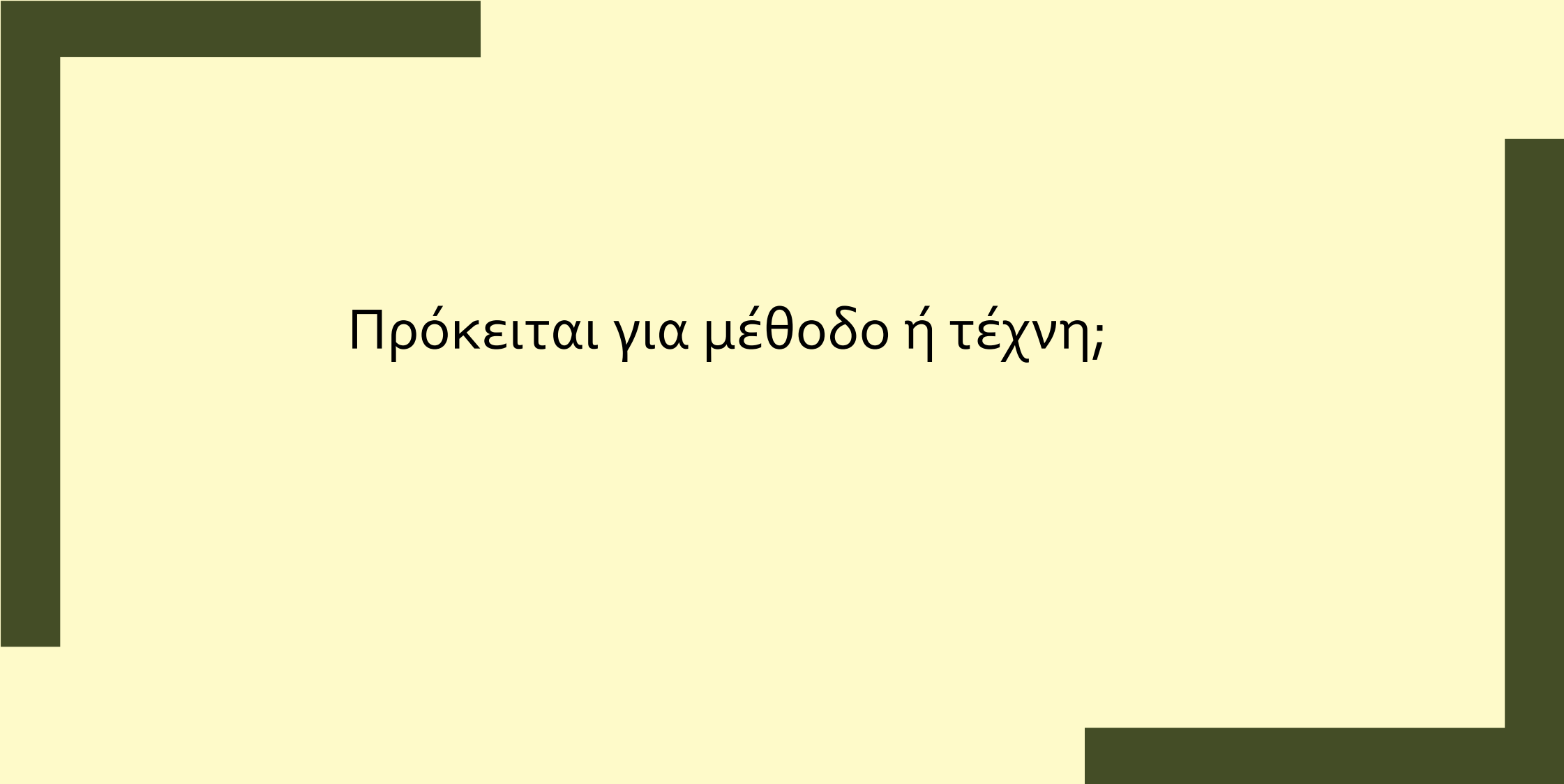
Ο όρος «**συμμετοχική παρατήρηση**» εμπεριέχει ένα παράδοξο.

Σύμφωνα με τον James Clifford (1988) ο αποκαλούμενος **παρατηρητής** είναι μέρος της έρευνας, όπου η φυσική του παρουσία επηρεάζει τα χαρακτηριστικά του φαινομένου που παρατηρεί, και συμβάλλει στη διαδικασία της πολιτισμικής διάχυσης.

Ο Geertz (1983) ανέλυσε τη συμμετοχική παρατήρηση ως συμμετοχική που αντιπροσωπεύει το εντός, την «**εμπειρία εγγύς**», και παρατήρηση που αντιπροσωπεύει το εκτός, την «**εμπειρία μακράν**» ή εξ αποστάσεως. Οι έννοιες εγγύς αναφέρονται στοιχεία εκείνα που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να περιγράψουν το δικό τους κόσμο, τα άμεσα υποκειμενικά βιώματα. Τις έννοιες αυτές πρέπει να κατανοήσει και να κατέχει ο ανθρωπολόγος για να ξεκινήσει την επιτόπια έρευνα. Οι έννοιες που σχετίζονται με την εμπειρία μακράν προϋποθέτουν τον μετασχηματισμό των εννοιών της εμπειρίας εγγύς σε ένα σώμα ικανό για να συγκριθεί με ανάλογες έννοιες των άλλων κοινωνιών.

Ο **Clifford Geertz** επίσης τόνισε τη θέση του ανθρωπολόγου πέρα από τη σχέση με τους πληροφορητές και έκανε λόγο για δι-ερμηνεία, που αποτελεί παράγοντα που καθορίζει τις σχέσεις με τους γηγενείς. Ο ίδιος μιλώντας για την **ερμηνεία των πολιτισμών** (interpretation of cultures) τόνισε την εθνογραφική ανάλυση ως **πυκνή περιγραφή** (thick description), δηλαδή μια συστηματική, διεισδυτική και πλήρης εθνογραφική προσέγγιση. Επιτρέπει την εξαγωγή ερμηνειών σε πολλαπλά επίπεδα, δηλαδή, ερμηνεία του εθνογράφου, ερμηνεία των πληροφορητών και ερμηνεία των ατόμων της υπό μελέτη κοινωνίας.

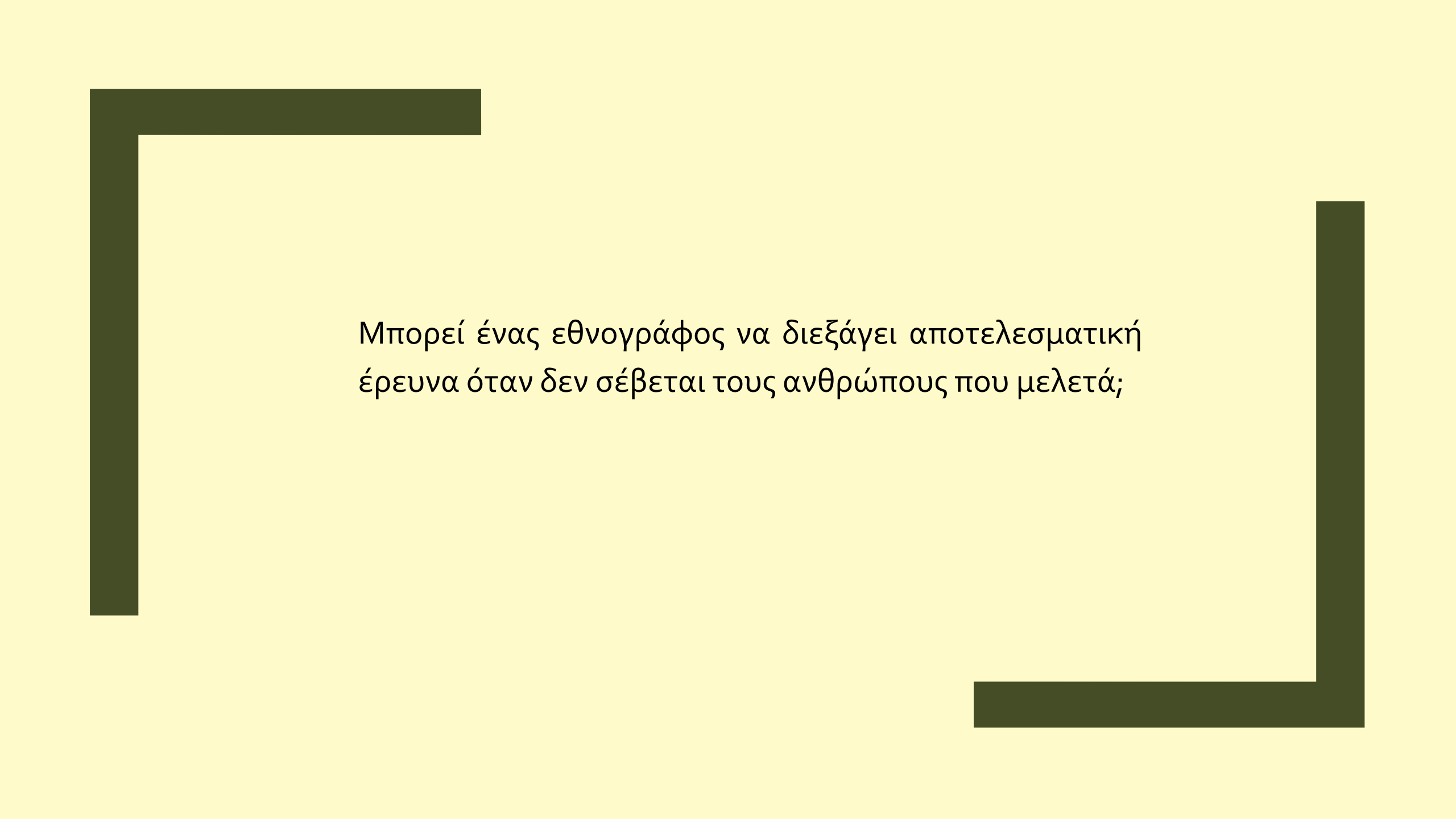
Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα έχει παρατηρηθεί μια στροφή στην ανθρωπολογική έρευνα, από τη μελέτη των εξωτικών κοινωνιών στην «εντόπια ανθρωπολογία» ή «**ανθρωπολογία οίκοι**», δηλαδή, στη συμμετοχική παρατήρηση και ερμηνεία «κοινωνικών και πολιτισμικών ομάδων που ζουν στο ίδιο στενό ή ευρύτερο πλαίσιο με αυτό στο οποίο ζει και κινείται ο εθνογράφος»

Πρόκειται για μέθοδο ή τέχνη;

Η ανθρωπολογική μέθοδος δεν είναι αυστηρά καθορισμένη σε επιστημονικό πλαίσιο, αλλά απαιτείται η τέχνη της συνύπαρξης, της συναναστροφής, της κοινωνικής επικοινωνίας, της ικανότητας της αποδοχής στην κοινωνική ομάδα, η τέχνη της αποτύπωσης στο χαρτί.

Κατά τη διάρκεια της συμμετοχικής έρευνας ο ερευνητής προσπαθεί να ενταχθεί στη ζωή των ντόπιων χωρίς να γίνει αντιληπτός, ώστε να συνεχίσουν τη ζωή τους κανονικά. Είναι ηθικό ή όχι;

Μπορεί ένας εθνογράφος να διεξάγει αποτελεσματική έρευνα όταν δεν σέβεται τους ανθρώπους που μελετά;

Η δύναμη του ανθρωπολόγου βρίσκεται τόσο στη βαθιά γνώση του τοπικού και του δικού του πολιτισμού, όσο και στην ορθή χρήση των εργαλείων ανάλυσης.

Ο εθνογράφος στηρίζεται περισσότερο από κάθε επιστήμονα στο σύνολο της προσωπικότητάς του.

“My participant-observation research in the school involved all of these contexts. In the classroom, I sat at the back and observed, usually taking notes. During recess and the free time before and after school, I attached myself to play groups and asked the children informal questions about their play. Because I lived at the school during the first few months of fieldwork, I had easy access to the children and their teachers, even on days when I did not observe in the classroom. During this time, I ate daily with the school in the lunchroom. After moving out of the school, I continued to return for periodic visits and observation”.

Danahay-Reed, Debora. Education and identity in rural France (1996: 188)

«Η έρευνα αφορά την εποχή 1979-1980 [...], οι πληροφορίες προέρχονται τόσο από την άμεση παρατήρηση των παιδιών την ώρα που έπαιζαν, όσο και από αφηγήσεις, σχόλια και εκμυστηρεύσεις των ίδιων των παιδιών αλλά και ενηλίκων για τα παιδικά τους χρόνια».

Κλωνή Άντα (2000: 420)

«Ξεκίνησα την επιτόπια έρευνα στην Παλαιά Φώκεια Αττικής το 1988, με θέμα τις επιπτώσεις της διείσδυσης της διεθνούς αγοράς στο παιχνίδι των παιδιών μια συγκεκριμένης κοινότητας».

Γκουγκουλή Κλειώ (2000: 371)

Από τη στιγμή που «η ανθρωπολογική γνώση παράγεται στους δρόμους, τις γειτονιές, τις κοινότητες, στους χώρους εργασίας και ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων», θεώρησα σκόπιμο να συναντήσω και να συνομιλήσω με τους αλβανούς μαθητές και τις μαθήτριες όχι μόνο στο σχολείο τους, αλλά και στον οικιακό τους χώρο και τη γειτονιά τους, για να εμβαθύνω στην ανάλυση των επιλογών και των πρακτικών τους. Κατά συνέπεια, επέλεξα τη **συμμετοχική παρατήρηση**, που επιτρέπει τη συστηματική έρευνα των κοινωνικών διεργασιών μέσω της συνεχούς αλληλόδρασης του ερευνητή με τα υπό μελέτη δρώντα υποκείμενα, και «την ερμηνεία της ανθρώπινης πολυμορφίας και διαφοράς». Σε όλους αυτούς τους χώρους δράσης, συνομίλησα με τους μαθητές και τους γονείς τους, συμμετείχα σε παιχνίδια των μαθητών και μαθητριών, κατέγραψα τις επιλογές τους σχετικά με τα προϊόντα επικοινωνίας και μελέτησα τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τους γονείς, τους συγγενείς, τους συμμαθητές και τους ντόπιους.

(Κωνσταντίνου 2017)